

EXAMINATIONS COUNCIL OF ESWATINI
Eswatini General Certificate of Secondary Education

CANDIDATE
NAME

--

CENTRE
NUMBER

--	--	--	--	--

CANDIDATE
NUMBER

--	--	--	--

FIRST LANGUAGE SISWATI

6870/02

Paper 2 Reading and Directed Writing

October/November 2020

2 hours

Candidates answer on the Question Paper.

No Additional Materials are required.

READ THESE INSTRUCTIONS FIRST

Write your name, Centre number and candidate number in the spaces provided.

Write in dark blue or black pen.

Do **not** use staples, paper clips, glue or correction fluid.

Answer **all** questions.

The number of marks is given in brackets [ ] at the end of each question or part question.

For Examiner's Use	
Umbuto 1	
Umbuto 2	
Umbuto 3	
Umbuto 4	
Sekukonkhe	

This document consists of **13** printed pages and **3** blank pages.

SICEPHU A

Sivisiso 1

Fundza lendzaba lelandzelako ngekucophelela bese uphendvula imibuto **1(a)–(f)**.

LIBHAYISIKILI

- Ngehla ebhasini yekugcina ngangaphotisi maseko ngangenela sibhabhadla. Tiganga setiyahwacabala noma kusehlobo nje. Ngiyeva emtimbeni kutsi ngikhatsele yindlela yebhasi kodvwa inhliyo yami bese isekhaya. Anginamitfwalo leminyenti, sikhwanyana lesiphetse timphahla tekushintja lebengisivundlise esifubeni kanye nelibhayisikili laMshikashika. Lona ngiliphetse ngesandla sekudla. 5
- Besivumelene nenina kutsi ekupheleni kwalenyanga ngilitsenge ngoba abehlenganisa iminyaka lesihlanu umfana wami. Ungatsi sengiyambona umfana wami salichochobele. Sigemfunga sakabo madoda, uMkholo lonsundvu netinyawo takhe, lobekangifute ungatsi bengimphika. Abewekugcina, kute nalobetambangisa. Ngahleka ngedvwa sengikhumbula kwetsiwa kwakhe. Wetsiwa ngugogo wakhe, make longitalako, ngoba kwaba ngumshikashika kuvela kwakhe elama Teluleko loneminyaka lelishumi nesihlanu. 10
- Kuhamba ngedvwa kulenzawo akungishayisanga luvalo. Lenzawo yakitsi eTimfeneni beyite imiti leminyenti kwatise itintsaba. Kwakutse gcwa gcwa, kulokunye ungaboni namakhelwane ngemadvundvu netihlahla. Injalo nje isengakatfufuki lokuyaphi ngiko nje nemabhasi ayindlala. Lebeyiyinhle ngako ngemanti, bekuhokoma tihosha ulima intsandvo lapho kubeke khona. Libangana kufika ekhaya. Ngisetakwehla intsaba Tototo, ngewele iNhlava ngingakatiboni tangakitsi tiganga. Ngiyawufika umfana wami sekalele. Noko boLaNdzinisa bangibhekile ngoba ngiyo impheasantfo yekubuya ekhaya. Ngita kanye ngenyanga ngekusebentela khashane eveni labomakhelwane. 15
- Ngitsite nangicala kwehlela sengibuke Tototo kwabe kuhwalele kucedzile. Ngacabanga kutsi kube imali iyabunjwa ngabe ngifaka ikhumbi letawubheka lengakitsi. Pho-ke kusekhashane loko ngoba ngisengakafiki nasesikhundleni lesinconywa emsebenini. Kuhlupha nje ngoba nalowo longamcela kulaba lasebanawo angakhala ngemgwaco kutsi mubi itawusheshe ihhohloke. Nalaba labavotelwako sigcina ngekubabona nabasasisomela kutsi sibafake ephalamende. Emva kwaloko umuntfu sewubika loku abike lokwa nanicela lusito. Futsi yena lona walenkhundla yakitsi angikhumbuli abuya nje emva kwelukhetfo. 20
- Setiyevakala tilokatana letibika busuku. Netinja tikhonkhotsela khashane. Kukhanya kwenyeti kutikhawu, ihle ishobela emafini iphindze ivele. Ngangikuva kukhala kwematje njengoba nginyatsela ngemandla nje. Sitfuntana lengasibona angatanga noma senyeni noma yini. Ngativa tinwele tima enhloko, ngalibamba ngalicinisa libhayisikili. Sikhwama ngasibuyisa kahle ngembali. 25
- Ngake ngemayima ngalalelisisa. Ingani sengiva kwangatsi sekuhwashata nematicembe etihlahla. Ngaticinisa ngoba lendzawo ngiyayati, ngikhulele kuyo ngelusa ngaphindze ngayihamba ngiya esikolweni lesincane. Bengingakase ngive kutsi ngabe sekunetigilamkhuba. Futsi tingachamukaphi nje ngoba sonkhe siyatana. 30
- ‘Vimba ngalapho...!’ Ngasho ngaliva lelo livi emva kwami. Ingcondvo yami yagijimisa kwembane. Ngivelelwa yini kodvwa? Ngenta njani? Ngichubeka ngendlela noma ngingena etihlahleni? Uma ngitimisela kubhekana netitsa tami ngati ngani kutsi bangakhi labantfu? Kuhlaba inyandzaleyo kutawufana nekudlala nje, akunamuntfu longangiva. Ngaphuma endleleni ngasitsela ehlashaneni ngelitubane, ngiyeva nyalo kutsi babili. Ngabuka libhayisikili ngabona kutsi ngulenywe intfo 35

letakwenta basheshe bangibone ngetinsimbi letimanyako. Ngimi loya ngifolokohlala. Ngenhlanhla luhlobo lwetihlahla talapha lute emanyeva njengasehlandzeni. Ngivisela ngalo libhayisikili njengoba ngiphundla tihlahla nje. Uma nje ngingafika eludvongeni! Nakuya, nakuya, hawu ngaye kanye ngefika eludvongeni lebengicondze kulo ngakhala phansi. Ngiyabeva babutana kutsi ngisitselephi. Kwake kwathula kwatsi cwaka, lebengikuva tigi tekushaya kwenhlitiyo yami. 40

Leyo mizuzwana kwaba shengatsi ngema-awa. Ngalinkonkoshela ngato totimbili libhayisikili. Sengusona sikhali lenginaso. Langikhosele khona ngasibona sitfunti lesinyonyobako. Ngasho ngatsi iyawulala ibonene. Siyabonakala nesibhusha sekuhlasela sisemoyeni silungele kugadla inyamatanane. Kukhanya kwenyenti ngaleso sikhatsi kwangisita kutsi ngimbone yena angangiboni. Hhawu, wabe akakasondzeli umfokati, ngagadla ngaphindzelela. Wakhubatela, watsi uyavuka ngagalela. Bhululu wakhe watsi uyangituma ngagucuka sengiwufake wonkhe umfutfo, ngamshaya kanye wawa. Bese lephukile libhayisikili, bese ngishaya nhlangotsi tonkhe. Ngatsi kube ngibone kutsi sebaphansi bobabili ngaphuma ngaphulukundlela kulolo ludvonga ngatsatsela. Bengati kutsi ngeke basanginuka, banjalo nje bayafutselwa. 45 50

Ngimi loya! Ngavundla, ngagudla sihosha ngewela, kute lengikuvako emva kwami. Ngabona kutsi ngisindze emlonyeni wengwenya. Sengeke bangihlasele nyalo imiti seyidvute. Hhayi ngiyincobile kwalamuhla. Ngayibuka insimbi yelibhayisikili leyayisesandleni. Ngabonga labalele ngesikhali sami. Bamangala ekhaya nangibetsela yeluhambo lwami. Base bayasho-ke kutsi lendzawo seyihlaselwe kwetigangi lokugadza bantfu lababuya emsebentini kubashaye, kubemuke imali nalabakutsengile kubashiye khona lapho. 55

Imibuto:

1 (a) Bhala umshwana lokhomba 'kuhamba' endzimeni yekucala.

.....
 ..... [1]

(b) Sakabani sibongo salona lococa lendzaba? Usho ngani?

.....
 .....
 .....
 ..... [2]

(c) Endzimeni yesihlanu, yini leyabangela kutsi lococako abe bete siciniseko kutsi sani sitfuntana lasibonako?

.....
 .....
 .....
 ..... [2]

(d) Sento salococako sekubambisisa libhayisikili, abuyise nesikhwama ngembali sisinika mcondvo muni ngalakucabangako? Sekela ngeliphuzu linye.

.....
 .....
 .....
 ..... [2]

(e) Buhlakani buni labenta lococako nakeva livi lelitsi...*vimba ngalapho*...? Bhala kunye usho kutsi kwamsita ngani.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
..... [4]

(f) LaNdzinisa utawujabha uma uyise waMshikashika efika angakasiphatsi siph o semfana wakhe. Hlolisisa lombono usebentise lokwenteka endzabeni?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
..... [4]

[Sekukonkhe: 15]

Sivisiso 2

Fundza lendzatlana lelandzelako ngekcophelela bese uphendvula **imibuto 2 (a) na (b)**.

SIFUNGO LESIMATIMA

- “Dokotela Msimango...dokotela Msimango phutfuma kubetimo letiphutfumako masinyane. Dokotela Msimango, phutfuma.” Lelo livi langetfusa kantsi vele lihlale lisho imihla nemalanga uma kunalapho dokotela adzingeka khona. Ngasukuma ngagcoka lijazi lami lelimhlophe cwa. Bengitsetse likhefu emva kwekuhlindza lokutsetse ema-awa lamatsatfu. Noko bengijabulile ngoba bekuhambe kahle, ngikhonile kusindzisa lenye imphilo nalomuhla. 5
- Kwakuba nekwenetiseka longeke ukuchaze nawubona kubuya imphilo etigulaneni. Besitsi siphuma sesitihambela leso sigulane lebesifike setfwelwe ngijabule ngekhati enhlityweni. Kanjalo kwakwenteka basishiye labanye kube buhlungu, kodvwa bengati kutsi sente konkhe lokusemandleni kwelekelela kubuyisa imphilo. Ngihamba nje ngiyanoma kutsi ingabe losangenile usesimeni lesinjani. Kuleminyaka lelishumi nakubili ngisebenta lomsebenti bengibhekana netimo letehlukene. Labanye tingoti, inhliyo, kusha nalokunyenti. 10
- Ngangena kuleligumbi ngasho ngasibona sigulane. Bonesi basondzela kimi nemaphepha lesifike nawo. Ngahambisa emehlo ngabukabuka, kute lokucacile kutsi sinani. Asisacumeli kwala, noko sifulatsele angibuboni buso baso. Siyacuma njalo, kukhona lesikumumulako lengingakuva. Satsi uma sigucuka ngabubona kahle buso baso. Ngeva shangatsi inhliyo iyema. Kwatsi kantsi lisibekele ngawuva umjuluko ugeleta emhlane. Ngema kwangatsi ngishaywe ngumbani. Nesi wangibuta lokutsite lokudzinga kwentiwe etimeni letinje, angiphendvulanga. Ngakhokha liduku ngesula umjuluko lowase ugeleta ebusweni. Ngaphuma ngaya endlini lencane, ngageza buso ngabesula ngemathawula esibhedlela. Saphindze sagucula buso sangibuka, ngatibona tinyembeti tigeleta tehlela emashidini embhedze. Wasukuma lomake lohamba naso watesula ngelithawula abeliphetse. Wangibuka ngemehlo lanembuto. 15
- Saphindze sabubula sigulane, siyantjilantjila nyalo. Wangibuka lona longene naso. Ngase ngicela kutsi nesi aphume nalomake ngisale nesigulane. Ngatjela nesi kutsi kubete longiphathamisako. Wabuyisa buso nesi kungatsi akacondzisisi umyaletu wami. Noko waphuma wavala sivalo. Phela uma kunesigulane lesigula kangaka kufanele dokotela abambisane nanesi noma lowo lohambisana naso sigulane. 20
- Sengihleli phansi nyalo, ngikhumule lijazi lami lelimhlophe. Ngiyachucha, ngahlanganisa tandla ngobe sengiyadledletela. Yagijima ingcondvo yabuyela enyuvesi. Iminyaka lengemasumi lamabili leyengca. Konakala kwelikusasa lami lengangilisebentele matima kangaka. Ngatikhandla kufika enyuvesi ngoba ngingenabatali, bangishiya ngimncane ngakhuliswa ngugogo. Kukhalipha kwami nekutimisela kwanginika umfundzate wekuyofundzela eveni leShayina. Iminyaka lesihlanu ngifundza ngitikhandla. Ngangitfoli imiklomelo yekuhlabana iminyaka lemibili ilandzelana. Umngani wami lomkhulu, Makhekhe, besiklonyeliswe naye ngemfundzate. Besingehlukani kangangobe labanye bese basibita ngemaphahla. 30
- Ngalikhumbula kahle hle lelo langa umngani wami asafakaza eNkantolo kutsi ngangimcocele kutsi vele ngaweba emaphepha eluhlolo lwemnyaka wesine, njengobe bekatfolakele egumbini lami lekulala. Waze washo nekutsi yena wala kudadisha ngawo ngoba esaba kuboshwa. Angilucedzanga lolo luhlolo, ngafeyila lowo mnyaka ngacoshwa eNyuvesi. Kwafanela kutsi ngibuye ekhaya. Kwaba yiminyaka lemibili ngihleli ngoba bengingakhoni nekutfoli indzawo kulamanye emaNyuvesi ngesigwebo lebenginikwe sona. Kucedzela ticu tami ngakwenta eNingizimu Afrika sengitfundzisa ngibamba ematoho, ngifundze emini ngisebente ebusuku. 40

Yabuya ingcondvo nangiva asangibamba libhuluko, ngetfuka kutsi ingabe bese ngime sikhatsi lesingaka kantsi lapho eceleni kwembhedze bengimlalise kuwo.

Lesifo lesimphetse Makhekhe ngisati kahle. Kute futsi lomunye dokotela kulelive labesifundzele. Lamuhla sekufanele kube ngimi lowelapha lomuntfu lo! Lona...! Mine ... ingabe usangibona yini? Tabuya tifungo tami tebudokotela lengatenta kuhlengetela tinyembeti. *Ngiyawulwela kuphilisa noma ngabe kubitani*. Washo wahholola nyalo Makhekhe "... ngafa ... ngelekelele dokot..." 45

Konkhe lengingatiphindzisela ngako kusedvute nami. Ngawutsatsa umjovo, ngawubamba umkhono, ngashikisha ngavolo. Ngiwo longasheshisa uphumute lomuntfu. Kodvwa shengatsi ngingambuta kutsi uyangikhumbula yini, bese ngitsi akangitjele kutsi ngente njani. Sangibuka sigulane ngemehlo lanelitsembe. Ngasheshe ngawabalekisa ami ngoba kungatsi siyangibona kutsi ngisicabangelani. "*Uyawulwela kuphila noma simo sibitani*", ngaweve anketeta etindlebeni tami lawo magama. Ngativa tishisa emehlo. Ngeke ngikhone kusindzisa lomuntfu. Mine kufanele ngibe nenhlitiyo kodvwa yena akazange abe nayo! Konkhe kuhlupheka nelihlazo lengangena kulo, lamuhla kufanele ngimsite! Cha ngeke, ngingafunga Khadlana. Ngawukhiya umnyango, ngasibuka ndlo sigulane. Inyalitsi ngiyiphetse. Ngakuva kuphefumula kutsi sekwekugcina. Ngatibona tinyembeti tami titsi nto, nto etukwawo umbhedze wesigulane. Ngesikhashana bese ngidzinwe kungatsi bengigijima libanga lelidze ngingaphumuli. Tonkhe tintfo kuleligumbi lami kwaba ngatsi tigucuka tiba ngulelogumbi lekuteka emacala eNyuvesi lapho fakazi wemanga angibetsela khona. 50

Ngifuna angasheshi afe nangumuntfu, afe kancane kancane. Bekungatsi ngabe ngiyahholola, ngawubuka lowo mjovo, ngase ngiwufaka kubhasikidi wetibi. 60

Ngabita nesi, ngamangala kutsi solo ume emnyango. Cha babafundzisa kahle lena ekolishi labo labonesi. Ngatsi akatsatse ingati abhalise nemaphepha ekulalisa sigulane. Ngalungisa umjovo lofanele, ngamjova Makhekhe. Masinyane wase uyathulela. Ngacela lohamba naye angetfuki nakephuta kuphaphama. Wabuta lomake kutsi kodvwa ngabe utawuphila nje uyise webantfwabakhe. Ngatsi sitawubona ngekuhamba kwemalanga. Konkhe kusetandleni teMdali. 65

SICEPHU B: LUHLELO**Phendvula yonkhe imibuto kulesicephu.**

Sebentisa indzinyana lonikwe yona kuphendvula umbuto 3 (a).

Kuhamba ngedvwa kulenzawo akungishayisanga luvalo. Lenzawo yakitsi eTimfeneni beyite imiti leminyenti kwatise itintsaba. Kwakutse gcwa gcwa, kulokunye ungaboni namakhelwane ngemadvundvu netihlahla. Injalo nje isengakatfutfuki lokuyaphi ngiko nje nemabhasi ayindlala. Lebeyiyinhle ngako ngemanti, bekuhokoma tihosha ulima intsandvo lapho kubeke khona. Kwakulibangana kufika ekhaya. Ngisetakwehla intsaba Tototo, ngewele iNhlava ngingakatiboni tangakitsi tiganga. Ngiyawufika umfana wami sekalele. Noko boLaNdzinisa bangibhekile ngoba ngiyo impheasantfo yekubuya ekhaya. Ngita kanye ngenyanga ngekusebentela khashane eveni labomakhelwane.

3 (a) Khipha kulenzinyana naku lokulandzelako, ukubhale.

(i) Sabito lesibalako

.....
 ..... [1]

(ii) Siphawulo

.....
 ..... [1]

(iii) Libitontfo

.....
 ..... [1]

(iv) Sento lesinesicu lesinemalunga lamabili lesicalisa ngankhamisa.

.....
 ..... [1]

(v) Libitombaca

.....
 ..... [1]

(b) (i) Yakha libitongco ngesento **/buya/**.

.....
..... [1]

(ii) Sebentisa libitongco lolakhe ku **(b) (i)** njengamentiwa emshweni.

.....
..... [2]

(c) (i) Bhala sabito sekukhomba bucalu sigaba 4, bunye.

.....
..... [1]

(ii) Bhala umusho lonebuniyo lobakhiwe esabitweni sekukhomba bucalu.

.....
..... [2]

(d) Sebentisa libito **/intsaba/** wente loku lokulandzelako:

(i) Yakha sinciphiso.

.....
..... [1]

(ii) Chaza kutsi sakhiwe njani lesinciphiso.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
..... [3]

[Sekukonkhe: 15]

4 (a) Chaza letakhi letidvwejelwe kulamagama kutsi tiyini.

(i) Nine letsani luswebhu lwami.

.....
..... [2]

(ii) Lamuhla angikamboni Teluleko.

.....
..... [2]

(iii) Dlani lokudla wena!

.....
..... [2]

(iv) Wahlala akhala Mshikashika.

.....
.....
..... [3]

(b) Bhala imisho lenanaku lokulandzelako. Lidvwebele ligama lelimcoka.

(i) Sibaluli lesakhiwe esandzisweni.

.....
.....
..... [3]

(ii) Sento lesakhiwe esentakutsini.

.....
.....
..... [3]

[Sekukonkhe: 15]

